

Usnesení Etické komise Univerzity Hradec Králové k podnětu č. 02/2024

Podnět č. 02/2024 byl Etické komisi UHK předložen vyučujícími jedné z fakult a týká se posouzení, zda jednání jiné osoby (vyučující na téže fakultě) představuje porušení Etického kodexu UHK. Podnět má dvě větve a v první popisuje počínání, které má být v rozporu s Etickým kodexem UHK v následujících bodech: článek 4, odst. 1; článek 4, odst. 3¹; článek 4, odst. 11. Ve druhé větvi popisuje počínání, které má být v rozporu s Etickým kodexem UHK v následujících bodech: článek 2, odst. 8; článek 2, odst. 12; článek 4, odst. 3²; článek 4, odst. 8; článek 4, odst. 13.

Průběh jednání a odůvodnění stanoviska

Etická komise obdržela podnět na jaře roku 2024 a k projednání zasedala opakovaně v průběhu následujícího roku a půl. Jednání probíhala v různém složení z důvodu personálních změn v komisi. Změny členů a členek komise, vč. těch na postu předsedy a zastupující předsedkyně, vedly k nezvykle dlouhé době projednávání podnětu. Dalším důvodem delšího projednávání byla složitost a odborná náročnost podnětu, kvůli čemuž požádala komise o vypracování několika externích zpráv. K poslednímu zasedání dne 21. 11. 2025 byla přizvána i osoba, jejíž jednání bylo označeno za potenciálně problematické ve vztahu k Etickému kodexu. Záměrem bylo poskytnout jí příležitost vyjádřit se k jednotlivým bodům podnětu.

Pro zajištění přehlednosti je stanovisko Etické komise rozděleno do dvou částí, což ostatně odpovídá i strukturu rozsáhlého podnětu: 1) porušení etiky publikační praxe 2) porušování pravidel při čerpání financí u interních projektů.

1. Porušení etiky publikační praxe

V první větvi podnětu je problematizována publikační praxe osoby vyučující na jedné z fakult UHK. Podnět uvádí podezření, že docházelo k umělému posilování osobního vědeckého statusu, že některé publikace nebyly vytvářeny primárně za účelem rozšiřování vědeckého poznání a že se vyznačují opakující se strukturou s minimální přidanou hodnotou. Současné jsou jako nekvalitní či predátorské označeny některé

¹ V podnětu adresovanému Etické komisi došlo patrně omylem k záměně bodů 2 a 3 (článek 4). Podnět se totiž odvolává na bod č. 2, ale doprovází jej obsahem bodu č. 3 („Studenti a zaměstnanci k práci své i druhých přistupují racionálně a s kritickým odstupem“). Etická komise při svém posouzení pracovala s bodem č. 3.

² V podnětu adresovanému Etické komisi došlo ke stejnému problému jako v pozn. pod čarou č. 1. Stejně bylo i řešení, které Etická komise přijala.

publikační platformy, v nichž měla být zveřejněna část produkce osoby, které se podnět týká. Podnět dále zmiňuje údajně úmyslně nesprávnou kategorizaci publikací v OBD (s domnělým účelem zvýšení odměn) a připisuje dotčené osobě možné sledování vlastního profitu při spoluvytváření metodiky hodnocení vědeckých výstupů.

Etická komise informace uvedené v podnětu podrobně prověřila, seznámila se se stanovisky odborníků a odbornic v daném oboru a vycházela z vypracované odborné analýzy publikační činnosti osoby, jejíž jednání je předmětem podnětu. Na tomto základě konstatuje, že nelze jednoznačně dovodit porušení bodů Etického kodexu uvedených v podnětu (článek 4, odst. 1; článek 4, odst. 3; článek 4, odst. 11). Při vlastním šetření se Etická komise zaměřila především na článek 4, odst. 1 a článek 4, odst. 11, neboť článek 4, odst. 3 má velmi obecný charakter a jeho aplikace na jakoukoliv konkrétní část této větve podnětu je omezená.

Sledovaná publikační praxe může na akademiky a akademičky z jiných oborů působit neobvykle a v daném období (zejm. 2019-2022) snad ve všech případech nesnesla nejvyšší měřítko, věc je ale třeba vnímat z širší perspektivy.

Etická komise sice ve shodě s podnětem vnímá repetitivní strukturu a vzájemně podobný obsah vybraných pasáží článků, ale doplňuje k tomu svá zjištění z obvyklé publikační praxe v odvětví, do kterého sledované texty spadají. Zde se běžně objevuje jistá hojně využívaná struktura publikací, využívají standardizované sady úloh a časem ustálené aplikační problémy používané ke srovnání napříč publikacemi. Toto vše lze přitom pozorovat i napříč autory a časopisy.

Etická komise dále vychází z předpokladu, že odborné posouzení kvality jednotlivých publikací je primárně v gesci odborných recenzních řízení – tedy v tomto případě v gesci odborných časopisů. A jejich recenzenti či recenzentky měli při posuzování série napadených článků (s ohledem na autocitace) informace o existenci jiných autorských článků s podobnou strukturou od osoby, které se podnět týká, ale přesto to nevedlo k odmítnutí textů. Jakkoliv věc vypadá na první pohled neobvykle, není rolí akademiků a akademiček z jiných oborů (včetně těch v Etické komisi) s definitivní platností posuzovat kvalitu textů a hodnotit jejich přínos pro vědu „jako minimální“. A jelikož Etická komise neeviduje jednoznačně negativní stanoviska odborníků z dané oblasti, nepovažuje za porušení článku 4, odst. 1 Etického kodexu („...zaměstnanci své aktivity v tvůrčí činnosti směřují k rozšiřování poznání a vědomě a bezdůvodně neduplikují již existující výzkum. Dbají na to, aby jejich aktivity v tvůrčí činnosti byly pro společnost relevantní a aby jejich výsledky sloužily ku prospěchu společnosti.“).

Jistě lze k výše zmíněné argumentaci Etické komise namítnout, že některé nakladatelské domy (např. MDPI), kam směřovalo v určitém období vysoké procento publikací osoby,

kteřé se podnět týká, mají ve svém portfoliu i časopisy, u nichž se v české odborné komunitě diskutuje o snížené kvalitě recenzního řízení – a je proto diskutabilní se na ni spolehnout a odvolávat. Konkrétní tituly, které jsou v podnětu vyjmenovány, ovšem nebyly Etickou komisí nalezeny na žádném z obecně uznávaných seznamů predátorských časopisů, a je tak složitější hodnotu publikací v nich obsažených snižovat³. Ostatně to platí i pro velké nakladatelské domy, kde nelze obvykle hodnotit kvalitu napříč celým portfoliem.

Podezření a obavy nemalé části vědeckých kruhů v těchto otázkách přesto nelze brát na lehkou váhu. Ostatně právě z důvodu rozporuplné pověsti ve vědecké komunitě v ČR došlo v roce 2021 na popud vedení UHK k doporučení omezit zasílání textů do nakladatelství MDPI (především kvůli otázkám kvality recenzního řízení a etiky publikačního procesu; viz případné poplatky za publikace, nezvykle rychlé tempo publikování a recenzního řízení atd.).

Analýza publikační činnosti osoby, které se podnět týká, nicméně dokládá, že v momentě, kdy konkrétní nakladatelství přestalo být interně tolerovatelné, publikování v něm prakticky ustalo a publikační strategie se přeorientovala na jiné časopisy. Celkově potom z analýzy vyplývá, že např. vědecké výstupy v MDPI představují pouze menší část publikační činnosti osoby, které se podnět týká – většina výsledků výzkumu byla publikována v časopisech jiných vydavatelství, včetně těch, která se vyznačují vysokou reputací a náročným recenzním řízením. Respekt k internímu doporučení UHK a další výše zmíněné vede Etickou komisí k závěru, že není možné konstatovat jednoznačné porušení článku 4, odst. 11 („...zaměstnanci dbají na etické publikování výsledků tvůrčí činnosti, nevyužívají pochybných publikačních platforem a nerozdělují účelové publikace ve snaze zvýšit jejich počet.“).

Zpráva o publikační činnosti, na kterou se zde Etická komise odvolává, byla již dříve k dispozici v plném znění panu rektorovi, dnešním dnem je k dispozici i děkanovi či děkance příslušné fakulty. Pokud vedení fakulty dospěje k závěru, že publikační aktivita osoby, které se podnět týká, nese nadále stopy činnosti popisované v podnětu, může uložit doporučení, která povedou k další kultivaci publikační praxe. A to proto, že vědecká integrita a publikační aktivita jsou mimořádně důležitou součástí akademické práce a v univerzitním prostředí je třeba je kontrolovat a efektivně vymáhat.

³ Jako důkaz publikování v časopisech s nekvalitním recenzním řízením dopis pro Etickou komisí zmiňuje i retraction jedné publikace osoby, které se podnět týká. Zde se ale sluší doplnit, že rozhodnutím nakladatele došlo ke stažení celého čísla. Důvodem nakrásně mohla být kritizovaná netransparentnost recenzního řízení, ale samotný fakt, že po objevení nedostatků došlo ke stažení publikovaných výsledků, může poukazovat na „zdravé jádro“. Jakou motivaci přistoupit k takovému kroku by měl skutečný predátorský časopis?

1.1 Kategorizace publikací v OBD a metodika hodnocení

Pokud jde o kategorizaci publikací v systému FORD/OBD, je věc podle Etické komise skutečně rozporná: alespoň jedna ze dvou zmiňovaných publikací se sice oblasti, kam byly obě zařazeny, dotýká, jenže samotné jádro výzkumu a použité metody patří primárně do oblasti jiné. Publikace se objevují v časopisech s širším tematickým záběrem, kdy kategorizace není automatická, ale zůstává na zodpovědnosti autora nebo autorky. Existuje zde určitý manévrovací prostor, avšak i s vědomím tohoto kontextu je dané zařazení spíše nesprávné. Důvod, který podnět předkládá („...*umělé navýšení statusu publikace*“) se může jevit jako pravděpodobný, ale pro jednoznačně prokázaný úmysl chybí podklady. Současně platí, že pokud výstupy vyprodukované v rámci projektů Specifického výzkumu byly jednoznačně nesprávně kategorizovány, měly to zachytit oponentské posudky psané pro účely rozhodování komise, která projekty SV hodnotí. Konečně je třeba vzít do úvahy fakt, že osoby podnět podávající v této části nespojují nesprávnou kategorizaci s žádným konkrétním bodem Etického kodexu a nedávají Etické komisi do rukou jiný nástroj aplikovat vlastní kritická konstatování zmíněná v tomto odstavci.

Obdobně u tvrzení o sledování vlastního profitu při spoluvytváření metodiky hodnocení publikací Etická komise konstatuje složitou prokazatelnost a skutečnost, že podnět ani v této části neuvádí, na jaké ustanovení Etického kodexu se odkazuje. Etická komise nicméně tento bod bere na vědomí a považuje jej za relevantní zejména z hlediska prevence střetu zájmů, která je dále řešená v druhé části usnesení.

2. Porušení pravidel při čerpání financí u interních projektů

Zatímco první část podnětu se týká převážně posouzení publikační praxe, druhá část směřuje ke kontrole nakládání s prostředky interních projektů, dodržování principů hospodárnosti, účelnosti a efektivnosti a prevenci střetu zájmů.

Za účelem fundovaného posouzení této části podnětu požádala Etická komise rektorát o zajištění nezávislého auditu. Ten byl proveden na základě pověření rektora UHK ze dne 10. 2. 2025. Předmětem auditu bylo zejména posouzení souladu čerpání finančních prostředků se schválenými rozpočty, interními pravidly UHK a podmínkami poskytovatele finanční podpory (MŠMT), dále zhodnocení fungování řídicích a kontrolních mechanismů a naplnění deklarovaných cílů projektů.

Ač do auditu nebyly zařazeny všechny projekty, které podnět zmiňuje jako problematické, ale jen jejich reprezentativní vzorek, výsledky, které má Etická komise k dispozici, dokládají četné nedostatky: absence žádostí o přesuny prostředků v rámci projektu, zaměňování rolí příkazce operace a správce rozpočtu, chybějící správná

dedikace výstupů, financování publikací, které nejsou součástí průběžných ani závěrečných zpráv projektů atd.

Některé z pochybení zmíněných v auditu mají nižší závažnost a řadí se mezi administrativní nedostatky, jiné body – např. oslabení nezávislosti kontroly v důsledku kumulace neslučitelných rolí nebo porušení principu účelnosti výdajů – mají závažnost vyšší. U projektů hrazených z veřejných rozpočtů je nutné tato pochybení hodnotit se zvýšenou přísností, vzhledem k požadavkům na transparentnost čerpání prostředků.

Summa summarum: na základě uvedeného Etická komise uzavírá, že jednání popsaná v auditu jsou formálně v rozporu s Etickým kodexem UHK, a to zejména s **čl. 2 odst. 8** (požadavek objektivního a transparentního výkonu svěřených funkcí v rozhodovacích orgánech), **čl. 2 odst. 12** (povinnost vyhýbat se střetu zájmů a v případě jeho vzniku jej vhodným způsobem oznámit a řešit) a **čl. 4 odst. 8** (požadavek účelného a efektivního využívání prostředků vynakládaných na tvůrčí činnost).

Etická komise současně zdůrazňuje, že závěry auditu nepoukazují pouze na izolované pochybení jednotlivce, nýbrž na širší soubor systémových a opakovaných nedostatků v tehdejší praxi řízení, kontroly a administrace interních projektů. To se na žádné součásti univerzity nesmí stát standardem.

Etická komise proto vítá následující kroky, které již byly přijaty:

- výzvu rektora UHK děkance či děkanovi příslušné fakulty přijmout nápravná opatření, která zajistí odstranění nedostatků a zamezí jejich opakování.

- vznik pravidel pro řešení střetu zájmů UHK (výnos rektora č. 19/2025; nabytí účinnosti dne 1. 7. 2026).

Etická komise považuje přijetí těchto opatření za klíčový krok k předcházení popisovaným situacím, kultivaci prostředí na UHK, posílení transparentnosti, odpovědnosti a předvídatelnosti rozhodovacích procesů, potažmo posilování důvěry mezi vedením univerzity a zbytkem akademické obce.

Hlasování komise o stanovisku: přítomno členů a členek: 4, pro – 4, proti – 0, zdrželo se – 0.

V Hradci Králové dne 26. 1. 2026

Michal Rigel
předseda Etické komise UHK